

*Ђорђе Стојановић*

*Универзитет Сингидунум, Београд*

*Факултет за европске правно-политичке студије, Нови Сад*

## **ИСТОЧНО-АЗИЈСКИ РЕГИОНАЛИЗАМ: ИДЕАЦИОНИ КОНТЕКСТ**

### **Сажетак**

*Овај рад полази од тога да регионализам представља једну од најатрактивнијих тема актуелне политичке мисли, док Источно-азијски регион дефинише као најинтересантније подручје глобалне економске и политичке стварности. За разлику од старих теорија регионализма, један од најважнијих аспеката нових теорија регионализма представља надметање различитих идеја о бенефицијама проистеклим на формулисању заједничких регионалних циљева, норми и вредности. У складу са тим, развој источно-азијског регионализма карактеришу два различита сета идеја и на њима заснованих институција: (1) „АСЕАН и АПТ визије“ - која је предоминантно фундирана на начелима ограниченог регионализма; и (2) „АПЕЦ и ЕАС визије“ - која је предоминантно фундирана на идеји отвореног регионализма. Због велике културне, економске, политичке и демографске регионалне разноликости, дуге историје конфликтности на интра-регионалном и међународном плану и слабог источно-азијског идентитета, садашња регионална ситуација је обележена преваленцијом АСЕАН и АПТ идеационе алтернативе.*

*Кључне речи: регионализам, регионализација, Источно-азијски регион, нове теорије регионализма, старе теорије регионализма, глобализација.*

## УВОД

**А**ко би хтели да одредимо неки свеprisутни и академски изузетно атрактивни феномен данашње политичке мисли и стварности, онда би неизоставно морали да се „суочимо“ и са теоријама регионализма, то јест са процесом регионализације. Мада процес није сасвим нов, „отишао“ је толико далеко да се слободно може говорити о свету компонованом од централних, интермедијативних и периферних региона, свету где ће државни систем бити замењен или допуњен регионализованим светским поретком и подржан глобалним цивилним друштвом са нормативном конструкцијом базираном на мултикултурализму и мултилатерализму.<sup>1)</sup> Појам регион потиче, дакле, од латинске речи *regio* са значењем управљати или руководити, то јест од латинског глагола *regere* са значењем владати или командовати, док је касније указивао на ограничени простор: област, предео, крај, подручје, покрајину или провинцију. Постоји више типова региона: (1) микро-регион је најстарија врста и историјски посматрано он је схватан као унутрашње поље смештено између локалног и националног неке партикуларне државе (мада се такав статус није сведен на унутардржавну интеграцију); (2) макро-регион представља већи територијални субсистем позициониран између државе и глобалног система; те (3) мезо-регион се налази између ова два нивоа и подразумева државне или недржавне аранжмане средњег обима.<sup>2)</sup>

Док се у прошлости регион стриктно односио на географски простор, представљао је пре свега „картографски феномен“ без икаквих политичких конотација, данас његово дефинисање нужно укључује и политичку димензију. Тако се, на пример, регион третира као друштвени и когнитивни конструкт произашао на одређеној политичкој пракси<sup>3)</sup> или као флуидна и комплексна мешавина физичких, психолошких и бихевиоралних карактеристика, које се налазе у процесу сталног реформулисања и редефинисања и ва-

1) Hettne, B. „Regionalism and World Order.“ у Farrell, M., Hettne B. и Langenhove, L. (yp.) *Global Politics of Regionalism: Theory and Practice*. Pluto Press, London, 2005, стр. 277, 284. Види и Katzenstein, P. *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium*. Cornell University Press, Ithaca, 2005.

2) Söderbaum, F. „Introduction: Theories of New Regionalism.“ у Söderbaum, F. и Timothy M. Shaw (yp.) *Theories of New Regionalism*. Palgrave, New York, 2003, стр. 6.

3) Види Katzenstein, P. „Regionalism and Asia.“ *New Political Economy*, 5(3), 2000, стр. 353–368.

пирају са регионално карактеристичним политичким питањима.<sup>4)</sup> На тој линији, нема сумње да регионалне организације, као специфична врста међународних институција, могу користити својим чланицама и широј међународној заједници на различитим нивоима: (1) кроз грађење кредибилитета и поверења регионално инволвираних актера; (2) кроз смањење трансакционих трошкова; (3) кроз дефинисање јавног добра; (4) кроз реализацију структурираног простора (форума) за расправљање и доношење одлука, који као последицу може имати не само пласирање интереса држава већ и њихово реформулисање (често у смеру ширих транснационалних интереса, а на уштрб уже националне варијанте); те (5) кроз повећање ефикасности у решавању питања повезаних са неком безбедносним проблемима (превенција конфликта, успостављање мира, грађење мира итд.), због отварања нових могућности произашлих на претпостављеној консензуалној процедури доношења одлука (транспарентност овога ранга свакако утиче на повећање степена узајамности међу чланицама неке регионалне организације).<sup>5)</sup>

Најшире историјски постављено, економска важност Азије, манифестована успостављањем трговачких веза, датира још од хеленског периода на овамо. Почетком 19. века на Кину је отпадало 28% а на Индија 16% укупног светског БДП-а (или бруто домаћег производа), док је средином века, као резултат „западне колонизације“, ова конјункција радикално промењена.<sup>6)</sup> Наступио је период од око стопедесет година азијске економске „депресије“ и европско-америчке доминације. То је довело до тога да је светски БДП за Источну Азију 60-тих година прошлог века износио 4%.<sup>7)</sup> Насупрот томе, данас „азијски економски феникс“ обухвата четири изузетно значајне светске економије: Кину, Јапан, Индију и Јужну Кореју, целокупна азијска економска ситуација се може слободно евалуирати као покретачка снага светске економије, а удео Источне Азије

4) Pempel, T. J. „Introduction: Emerging Webs of Regional Connectedness.“ у Pempel, T.J. (ур.) *Remapping East Asia: The Construction of a Region*. Cornell University Press, Ithaca, 2004, стр. 25.

5) Види Keohane, R. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press, Princeton, 1984.; Barnett, M. и Finnemore, M. *Rules for the World*. Cornell University Press, Ithaca, 2004.; и Wedgwood, R. „Regional and Subregional Organizations in International Conflict Management.“ у Crocker, C. A., Hampson, F. O. и Aall, P. (ур.) *Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict*. 1996, стр. 275-287.

6) Види Madison, A. *The World Economy: A Millennial Prospective*. OECD, Paris. 2001.

7) Dent, C. M. *East Asian Regionalism*. Routledge, London, 2008, стр. 2.

у светском БДП-у је порастао на 25%.<sup>8)</sup> Напоменимо, дистинкција између Азије и Источне Азије (или прозападног термина Далекосточја) заправо треба да укаже на преовлађујуће регионалну, а мање континенталну димензију, економских трансформација, што јасно сугерише да је исходни моменат у идентификовању Источно-азијског региона био несумњиво економске природе.<sup>9)</sup>

Крајем 80-тих и током 90-тих година прошлог века, две најчешће концепције региона овог дела света манифестоване су преко замисли транспацифичког региона институционализованог у форуму Азијско-пацифичке економске кооперације (Asia Pacific Economic Co-operation, АПЕЦ, основан 1989. године, главни циљ стварање зоне слободне трговине и инвестиција до 2020. године)<sup>10)</sup> и замисли ограниченог региона Југо-источне Азије институционализоване у Асоцијацији југо-источних азијских држава (Association of Southeast Asian Nations, АСЕАН, основана 1967. године, главни циљ је њено еволуирање у АСЕАН економску заједницу, то јест конституисање заједничког тржишта, до 2015. године, ASEAN Economic Community, АЕЦ),<sup>11)</sup> која је 1997. године проширена са Кином, Јапаном и Јужном Корејом (у форми ASEAN Plus Three, АПТ). Док се нужност оснивања једне организације каква је АПТ-а (примарно усредсређене на финансијску кооперацију и интеграцију) од стране њених чланица уопште не доводи у питање, дотле постоје видљиве неусаглашености по питању сврхе организације, средстава путем којих би се реализовали прокламовани циљеви и чланства. Продукт таквог стања ствари су два различита сагледавања будућности источно-азијског регионализма: (1) са једне стране, ради се о компактном региону који је више или мање изражен на потпуно задовољавајући начин АПТ моделом (ово становиште подржава већина чланица АСЕАН-а и Кина); са друге стране, АПТ треба да представља темељ за изградњу далеко шире регионалне организације (ово становиште подржавају владе Индије, Аустралије и Јапана). Заједнички именовани оба концепта јесте третман

8) Loc. cit.

9) У Источно-азијски регион спадају: Кина, Јужна Кореја, Јапан, Тајван, Индонезија, Хонг-Конг, Тајланд, Малезија, Сингапур, Филипини, Вијетнам, Северна Кореја, Мијамар, Брунеј, Камбоџа, Макао, Лаос, Источни Тимор и Монголија.

10) Њене чланице су: Јапан, Јужна Кореја, Тајван, Кина, Хонг Конг, САД, Канада, Мексико, Перу, Чиле, Тајланд, Индонезија, Филипини, Малезија, Брунеј, Сингапур, Вијетнам, Аустралија, Нови Зеланд, Папуа Нова Гвинеја, Русија. За шире информације види <http://www.apec.org/>

11) Њене чланице су: Брунеј, Камбоџа, Индонезија, Лаос, Малезија, Мијамар, Филипини, Сингапур, Тајланд, Вијетнам. За шире информације види <http://www.aseansec.org/>

региона као адекватног облика за управљање са заједничким економским, политичким и војним изазовима, мада приступ истим није унисон већ се у неким карактеристикама разликује.

### РАЗЛИЧИТИ ИДЕЈНИ ПРИСТУПИ ИСТОЧНО-АЗИЈСКОМ РЕГИОНАЛИЗМУ

Традиционалне, класичне или старе теорије регионализма, карактеристичне за 50-60 године прошлога века,<sup>12)</sup> су базиране на линеарном напретку економске интеграције који обухвата пет нивоа: (1) формирање заједничке трговачке зоне ослобођене од свих рестрикција, уз право чланица да своје трговачке односе са нечланицама регулишу на начин како то оне желе; (2) формирање царинске уније које представља продужетак заједничке трговачке зоне у смислу да се усвајају заједничке царинске тарифе према нечланицама; (3) формирање заједничког тржишта које доводи до екстензије царинске уније анулирањем свих препрека слободном кретању капитала, услуга, роба и људи; (4) формирањем економске и монетарне уније која подразумева проширење заједничког тржишта увођењем заједничке валуте; те (5) формирање економске и политичке уније као крајњег нивоа регионалне интеграције (федерално спајање).<sup>13)</sup> Када говоримо о новим теоријама, тј. о еволуцији, регионализма важно је констатовати два тенденције: (1) глобално регионално „мултипликовање“, стварање аутентичних, оригиналних или ендогених процеса регионализације за које није карактеристично копирање европског интегративног модела, регионализам се манифестује различитим облицима у различитим деловима света - локално спецификованим политичким, економским, културним, друштвеним и историјским одликама; и (2) глобално окружење које је карактерисало време настајања класичног (уског, интравертног и евроцентричног) регионализма је промењено дисолуцијом биполарног хладноратовског контекста, отворен је простор који превазилази оквире преференцијалних трговачких аранжмана и безбедносних савеза у смеру „створеног (широког, екстравертног и аутентичног или полицентричног) регионализма“, плуралистичког и флексибилног по питању форми регионалне ко-

12) Постоје мишљења која први велики талас регионализације повезују са протекционистичким трендом из 30-тих година прошлог века.

13) Dent, C. M. *East Asian Regionalism*. op. cit., стр. 9.

операције и интеграције у свету где је квалитет повезаности све јачи и израженији.<sup>14)</sup>

Однос између старог и новог регионализма се најбоље може идентификовати преко следећих дистинкција: (1) док је традиционални резултат биполарне хладноратовске поделе света, дотле је нови повезан са процесом глобализације и мултиполарним светским поретком; (2) док је стари резултат процеса „одозго“, дотле је нови више резултат волунтаристичке природе настајања региона; (3) док је стари у економској сфери више окренут ка унутрашњем плану и протекционизму, дотле се нови може одредити као упућен на све гушће умрежену и међузависну светску економију; (4) док је стари упућен на тачно спецификоване (најчешће економске, а донекле и безбедносне) циљеве, дотле је нови резултат обухватнијих и комплекснијих друштвених процеса (приступ му је обележен мулти-дисциплинарношћу); и (5) док је стари концентрисан на односе суседних држава, дотле нови представља део глобалних структуралних преображаја и подразумева друштвене снаге и недржавне актере оперативне на неколико нивоа глобалног система.<sup>15)</sup> Ово имплицира: (1) да европска регионална интеграција није више модел већ репер за засебан начин институционализације регионализма; (2) да нови регионализам не негира значај институција за регионално спајање и сарадњу, али да на њихову улогу гледа много шире; (3) да се схватање региона променило, он има различите појавне облике, па може бити: политички као административна јединица, културни као етничка енклава или лингвистичка заједница, те економски као подручје слободне трговине и размене; (4) да је регион друштвено конструисан; па тиме и сам регионализам; и (5) да грађење регионалне заједнице, јачање кооперативности и мутуалности између држава, грађана и организација, води ка бржем економском развоју, већој политичкој и друштвеној кохезији, те уколико су постојале, смањењу интра-регионалне и међународне регионалне конфликтности.<sup>16)</sup> Овде треба напоменути да је, без обзира на то што постоји разликовање између „старотеоријске“ регионалне интеграције и „новотеоријске“ регионалне кооперације, потребно, зарад што боље анализе сложеног и вишедимензио-

14) Dent, C. M. *East Asian Regionalism*. op. cit., стр. 11. и Söderbaum, F. „Introduction: Theories of New Regionalism.“ op. cit., стр. 4.

15) Hettne, B. „The New Regionalism Revisited.“ у Söderbaum, F. и Timothy M. Shaw (уп.) *Theories of New Regionalism*. Palgrave, New York, 2003, стр. 23-24.

16) Dent, C. M. *East Asian Regionalism*. op. cit., стр. 12-13.

налног регионалног комплекса, узимати у обзир и интегративне и кооперативне везе различитих актера, подржане одређеним институционалним оквиром и на формалном и на неформалном плану.

Имајући на уму горе изнето, регионализам можемо одредити на два међусобно прожимајућа начина. Са једне стране, он може бити схваћен као израз идеационих категорија, као посебан идејни поглед на бенефиције проистекле на развоју заједничких норми, вредности, циљева и политика између људи и влада одређеног дела света.<sup>17)</sup> Са друге стране, регионализам може бити схваћен и на институционални начин, у смислу постојања транснационалних институција које омогућавају формално регулисану сарадњу међу државама у одређеном географском подручју.<sup>18)</sup> Уопште није спорно да релација између ове две поставке подразумева одвијање акционе конкретизација идеје о региону преко успостављања одређеног институционалног оквира: када говоримо о динамици у стварању одређеног региона идеје претходе формулисању одређеног регионалног институционалног склопа. Регионализам се, дакле, реферира на политичке структуре које рефлектују и обликују стратегије влада, економских корпорација и различитих не-владиних организација и друштвених покрета.<sup>19)</sup> Без обзира на слагање владиних и не-владиних актера које обухвата генералне норме, вредности, циљеве и политике, међу чланицама региона могу постојати значајне несугласице на нивоу одређивања граница региона, ритма регионалне еволуције, регионалних приоритета или смерница регионалног развоја. Битан елемент у приступу регионима је и чињеница да региони нису предетерминисани или статични, па њихова анализа треба инкорпорирати еволутивну перспективу која узима у обзир како структуралне промене тако и промене у перцепцији и саморазумевању релевантних регионалних актера.<sup>20)</sup> При томе, као што је већ напоменути, региони се могу схватити и ван своје географско-физичке мапираности или одређености као нечега природног

17) Види Kim, S. „Regionalization and Regionalism in East Asia.“ *Journal of East Asian Studies* 4(1), 2004, стр. 39-67.

18) Види Pempel, T. J. *Remapping East Asia: The Construction of a Region*. Cornell University Press, Ithaca, 2005.

19) Katzenstein, P. „Regionalism and Asia.“ *op.cit.*, стр. 354.

20) Camilleri, J. *Regionalism in the New Asia-Pacific Order*. Edward Elgar, Cheltenham, 2003, стр. 25.

и суштинског, у смислу да су друштвено конструисани, утемељење на заједничком идентитету и политички отворени за промене.<sup>21)</sup>

Поред појма регионализма, који, дакле, обухвата идеје, идентитете и идеологије повезане са регионалним пројектом, појам регионализације можемо да одредимо као процес стварања материјалних веза које воде ка увећању кооперације, конвергенције или интеграције ван државних граница у одређеном географском подручју, као процес регионалне интеракције који резултује стварањем регионалног простора. Заправо, регионализација апострофира вишедимензионално промишљање регионализма, то јест чињеницу да развој једног региона обухвата разматрање културних, економских, политичких, безбедносних и друштвених фактора потребних за његово пуно сагледавање и формулисање адекватног регионалног аранжмана.<sup>22)</sup> Напоменимо да се овај процес може посматрати и као чинилац у супротности са глобализујућим трендовима и као пропулзивни моменат глобализације. Однос регионализма и регионализације се може поставити као однос између од стране државе или држава вођеног пројекта, оријентисаног на организацију посебног регионалног простора у складу са дефинисаним економским и политичким пропозицијама, и не-државног или друштвеног пројекта, комплексног формулисања институција, правила и шаблона друштвене интеракције не-државних актера,<sup>23)</sup> то јест као однос иницијатива јавне политике и активности цивилног сектора.<sup>24)</sup> Треба напоменути, поред оваквог становишта фигурира и становиште по коме регионализам представља политички пројект у коме држава није једини инволвиран актер, ти различити актери, који коегзистирају са властитим визијама и замислима: понекад идентично оријентисаним, а понекад колидирајућим, формулишу идеациони регионални контекст, то јест процес „претварања региона у регион“.<sup>25)</sup> Квалитативно побољшавање сарадње између регионалних актера води ка ономе што се може означити

21) Katzenstein, P. „Introduction: Asian Regionalism in Comparative Perspective.“ у Katzenstein, P. и Shiraiishi, T. (yp.) *Network Power: Japan and Asia*. Cornell University Press, Ithaca, 1997, стр. 7.

22) Taylor, P. *International Organization in the Modern World: The Regional and the Global Process*. Pinter, London, 1993, стр. 7.

23) Gamble, A. и Payne, A. „The World Order Approach.“ у Söderbaum, F. и Timothy M. Shaw (yp.) *Theories of New Regionalism*. Palgrave, New York, 2003, стр. 50.

24) Dent, C. M. *East Asian Regionalism*. op. cit., стр. 7.

25) Boas, M., Marchand, M. H. и Shaw, T. M. „The Weave-World: The Regional Interweaving of Economies, Ideas and Identities.“ у Söderbaum, F. и Timothy M. Shaw (yp.) *Theories of New Regionalism*. Palgrave, New York, 2003, стр. 201.



као концепт регионалности: хармонизације политичких режима, културолошких предикамената, економских политика и безбедносних споразума.<sup>26)</sup>

Неадекватна (слаба) институционализација Источне Азије се може тумачити чињеницом да слабије државе региона формирање регионалних институција држе за последицу неједнаке локалне дистрибуције моћи, која рефлектује интересе јачих држава и негативно делује на њихову безбедност.<sup>27)</sup> Она се може одредити и на сасвим супротан начин: као резултат актуелне политике Кине и Јапана, која није склона исхитреним потезима оријентисаним ка формалној институционализацији регионалних интеграција, што је конфронтирано са преференцијама слабијих регионалних држава у смеру њиховог стварања.<sup>28)</sup> Међутим, ако се у фокус ставе фактори који нису пресудно повезани са релацијама моћи (нео-реалистичким аспектима), развој регионалних азијских институција се може означити као веома компликован како због значајне различитости регионалних држава, тако и због тендирања регионалних држава ка неформалном, преговарачком приступу политици (насупрот формално-легалистичком методу).<sup>29)</sup> Осим тога, за разлику од затвореног европског регионализма, азијски регионализам се може одредити као отворена варијанта, она која имплицира недискриминаторну економско-трговачку праксу и жељу за прихватањем нових чланова. Таква конјункција се најчешће објашњава високим степеном економске, политичке и културне хетерогености азијских држава, те са односом азијског региона са САД. На тој линији, слаба институционализација може да се објасни и преко: (1) чињенице да су САД после 2. светског рата промовисале начело билатерализма за Азију и мултилатерализма за Европу; (2) да је изградња колективног идентитета олакшала успостављање формалне регионалне интеграције, али да су азијски политички актери одбили да прихвате идеју креирања засебне заједнице тога ранга; и (3) да је диспропорција у природи азијских држава била толика да је омета-

26) Ibidem, стр. 202.

27) Grieco, J. „Systemic Sources of Variation in Regional Institutionalization in Western Europe, East Asia, and the Americas.“ у Mansfield, E. и Milner, H. (уп.) *The Political Economy of Regionalism*. Columbia University Press, New York, 1997, стр. 176.

28) Katzenstein, P. „Introduction: Asian Regionalism in Comparative Perspective.“ op. cit., стр. 23.

29) Petri, P. „The East Asian Trading Bloc: An Analytical History.“ у Frankel, J. A. и Kahler, M. (уп.) *Regionalism and Rivalry: Japan and the United States in Pacific Asia*. University of Chicago Press, Chicago, 1993, стр. 43.

ла формирање регионалних институција.<sup>30)</sup> За азијску регионалну интеграцију најважније поље је представљало тржиште, то јест повећање трговине, директних инвестиција, технолошког трансфера и протока капитала, па су, сходно томе, кључну улогу имале мултинационалне корпорације, док је политичка координација имала минималну улогу. Овај начин повезивања, процес од „доле-нагоре“ фундиран на економским везама и мрежама, се разликује од процеса политичког дијалога од „горе-надоле“, карактеристичним за Европу, који претходи економским трансакцијама.

О источно-азијском регионализму, као и о сваком другом, можемо, дакле, говорити на основу три групе фактора манифестованих као: асоцијативна кохезија (примарно начело асоцијативне кохезионог корпуса је друштвене и културне природе са фокусом на људске, групне и друштвене аспекте регионализма), интеграциона кохезија (односи се на технолошке и технократске механизме и модалитете, на политичко-инструментално засноване и операционално-практично оријентисане квалитете, типичне за одређени регион) и организациона кохезија (обухвата организационо-системско уобличавање или изражавање регионализма, то јест асоцијативне и интеграционе кохезије).<sup>31)</sup> Када се ради о асоцијативној кохезији, поред већ претходно дискутованих различитости унутар региона (сигнификантне политичке, економске, демографске, културне и религиозне диференцијације) и историјски профилисаних анимозитета са јаким националним предзнаком, овом треба додати низак степен регионалне социјализације међу житељима Источне-Азије (у том смислу асоцијације грађанског друштво су доминантно усредсређене на унутар-националну проблематику са слабом регионалном умреженошћу).<sup>32)</sup> Мада је значајна интегративна димензија региона економија, остаје чињеница да је интеграциона кохезија слаба у смислу да је ограничена и на макро-нивоу (учествују само развијене државе) и на микро-нивоу (учествују само неки делови развијених држава), те да преовлађују пасивна интеграција (уклањање баријера за економску размену источно-азијских земаља) у односу на про-активне мере (политика координације, кооперације и хармонизације).<sup>33)</sup>

30) Види Katzenstein, P. „Introduction: Asian Regionalism in Comparative Perspective.“ *op. cit.*, стр. 1-44.

31) Dent, C. M. *East Asian Regionalism*. *op. cit.*, стр. 273-275, 277.

32) *Ibidem*, стр. 275.

33) *Ibidem*, стр. 276-277.

Организациону кохезију, главном истраживачком пољу многих студија регионализма, ћемо анализирати кроз идејне претпоставке инкорпориране у функционисање АСЕАН-а као најважније регионалне организације, обухватајући главне црте односа са АПТ-ом, АПЕЦ-ом и ЕАС-ом (East Asia Summit). Ерго, евидентно је више важних идеационих атрибута који обележавају функционисање АСЕАН-а. Као прво, то је сврставање идеје неутралности у класу регионалног приоритета. Још од замисли Неутралног блока из 1947. године, који би Азију сачувао од сврставања у Хладном рату, преко Декларације о Југо-источној Азији као зони мира, слободe и неутралности из 1971. године (Declaration of Southeast Asia as a Zone of Peace Freedom and Neutrality, ZOPFAN), па све до Споразума о Југо-источној Азији као зони слободне од нуклеарног наоружања (Southeast Asian Nuclear Weapons-Free Zone, SEANWFZ, Treaty) из 1995. године, може се евидентирати јасна тенденција оријентисана ка инкорпорирању концепта неутралности у регионалне организације зарад анулирање тензија карактеристичних за односе највећих светских сила. Као друго, то је корпус идеја повезаних са суверенитетом, територијалним интегритетом, политиком немешања и правдом на нивоу једнакости међу државама. У том смислу, изузетно је важна Бандуншка конференција из 1955 године, која је, између осталог пласирала, неколико важних начела: (1) неинтервенисање у послове других држава; (2) поштовање суверенитета и територијалног интегритета свих држава; (3) једнакост свих раса и нација; (4) право на колективну одбрану које није у функцији афирмисањем интереса великих сила; и (5) промовисање мутуалних интереса и кооперације.<sup>34)</sup> Сви ови принципи ће бити уграђени у АСЕАН-ову поставку односа према суседним државама преко Споразума о пријатељству и кооперацији (Treaty of Amity and Cooperation, ТАЦ, потписан 1976. године на првом самиту у АСЕАН-а одржаном у Балију) обухватањем: (1) поштовања независности, суверенитета, територијалног интегритета и националног идентитета свих држава; (2) права државе да буде слободна од спољног мешања; (3) одрицања претњи силом; и (4) мирног решавања свих несугласица. Као треће, Бандуншка конференција је реализовала и идеју мирног решавања потенцијалних размирица међу државама. Начело које је промовисано садржало је ставове да се све државе морају уздржавати од упражњавања притиска усме-

34) Види Mackie, J. *Bandung 1955: Non-Alignment and Afro-Asian Solidarity*. Editions Didier Millet, Kuala Lumpur, 2005.

реног ка другим државама, да мора постојати поштовање правде и међународних обавеза, те да се размирици морају окончавати путем мирољубивих средстава. Ове идеје су интернализоване и развијене преко АСЕАН-а, а институционализоване као генерални приступ међународним односима у ТАЦ-у.

Као четврто, неформални и несуклобљавајући тон Бандуншке конференције (нпр. избегавање спорних и деликатних питања, форсирање широко постављених консултација, компромиса и грађење консензуса итд.) је касније постао релевантна особина састанака АСЕАН-а. Наиме, поред високо формализованог статуса ТАЦ-а, развијена је неструктурирана расправа, неформално, сврсисходно и практично уравнотежено изналажење „минималних“ решења која ће одговарати свим заинтересованим странама.<sup>35)</sup> Као пето, за државе чланице АСЕАН-а, услед велике религијске, етничке и религиозне подељености, свако продуковање унутрашње стабилности и друштвене хармонизованости, без обзира да ли се ради о унутрашњој безбедности или консеквенцама глобалног економског устројства, представља изузетно важан моменат деловања регионалног повезивања. Коначно, већина чланица АСЕАН-а подржава државни интервенционизам зарад очувања и унапређења властитих економија. Када се ово подигне на регионални ниво, идеја о потреби државног интервенционизма у сфери економије значи да постоји заједнички поглед о томе како негативни ефекти глобализације могу бити амортизовани и претворени у регионалну предност. Из свега горе побројаног, произилази да државе чланице имају поприлично јасан корпус идеја које се успешно развијају у „задатом“ АСЕАН-овом, то јест у АПТ-овом, институционалном оквиру. Ове идеје у највећој мери изражавају тенденцију ка очувању аутономије како према САД тако и према утицају различитих облика сила глобализације. У том смислу, постоји јасно изражена резервисаност, својеврсна форма конформизма, према преиначењу или проширењу регионалног организовања, јер би такав процес водио ка угрожавању пласираног, за многе државе чланице оптималног, приступа регионализму.

Што се тиче кинеског приступа региону, он је у великом степу компатибилан са АСЕАН-овим претпоставкама, а на неким нивоима и идентичан. Иако кинеска политика није заснована на

35) Acharya, A. „Ideas, Identity, and Institution-Building: From the „ASEAN Way“ to the „Asia-Pacific Way.“ *The Pacific Review*, 10(3), 1997, стр. 329.

„неприкосновеној посвећености“ неутралности, она ја свакако конституисана тако да све оно што форсира или подупири хегемонију САД, било на војном, безбедносном или економском плану, третира као априорну претњу не само Кини него и целом Источно-азијском региону. На том нивоу, АСЕАН-ово инсистирање на неутралности је сасвим конвергентно кинеским политичким оријентирима. Исто тако, АСЕАН-ово апострофирање поштовања суверенитета, територијалног интегритета, политике немешања и националне једнакости се поклапа са кинеским промовисањем ставова о иницијалној аутономији у међународним односима, директно произашлим на њеним негативним колонијалним и хладноратовским искуствима. Мада је кинеска политика ослобођена од великих идеолошких утопија и идеала, њена подршка од стране АСЕАН-а прокламованом начелу мирног решавања међународних размирица није спорна, јер се тако обезбеђује стабилно међународно окружење за даље несметано кинеско напредовање и задржавање постојећих позиција. Не пропитујући валидност таквог односа према функционисању једног економског система, Кина подржава метод државног интервенционизма у подручје националне економије, који је карактеристичан за већину регионалних држава, зато што се тако „сигурније“ обезбеђује контрола и континуитет економског развоја. На крају се може рећи да поред свих побројаних стратегијско-начелних консонантности постоји и једна сигнификантна неусклађеност између Кине и АСЕАН-а. Наиме, евидентна је диспропорција између потребе Кине да постане „регионално лидерско језгро“ и жеље АСЕАН-а да се о обиму, врсти и интензитету регионалних питања и проблема одлучује преко учешћа свих држава чланица. У том смислу, било који дисбаланс на страну Кине, Јапана или Јужне Кореје би се сматрао директном супротности идејним постаментима АСЕАН-а.

Када говоримо о јапанском приступу региону, пре свега, можемо рећи да је јапанска спољна политика „заробљена“ историјском вертикалом перманентне запитаности о политичкој, економској и културној окренутости ка Азији или ка Западу. После 2. светског рата, поготово за време Корејског рата, Јапан је развио изузетне економске и безбедносне везе са САД, које се одржавају све до данашњих дана. Истовремено, везе са остатком Азије су примарно

биле утемељене преко економских питања, то јест потребе Јапана за сировинама и организовањем јефтине производње, што је у стицају побољшавало положај државе на захтевном светском тржишту.<sup>36)</sup> Поред овога, после 2. светског рата, Јапан је радикално прекинуо традиционалне везе са својим географским залеђем, те је као резултат тога дошло до ширег повезивања са различитим државама Азије и Пацифика. Ово се посебно односи на Аустралију са којом је покренули низ иницијатива у смеру промовисања економског регионализма (још је 1960. пласирана заједничка идеја о стварању пацифичке регионалне заједнице), што је 1989. године кулминирало стварањем широко постављеног АПЕЦ-а. На крају, због противтеже све израженијој економској и војној моћи Кине, Јапан као једну од највећих вредности процеса источно-азијског груписања види екстензивну регионалну инклузивност кроз активно ангажовање што већег броја азијских држава. Аустралијска идејна позиција а пропо источно-азијског регионализма је у многоме слична јапанској поставци. И за њу је карактеристична историјска амбивалентност према Источној Азији, спољно политичка заокупљеност односима са САД и Европом, те идеја о развоју односа проистекла на премиси економских бенефиција. На тој линији, оснивање ЕАС-а (сачињавају га АПТ чланице са Индијом, Аустралијом и Новим Зеландом) 2005. године представља важан моменат (поред АПЕЦА, који је достигао свој максимум по питању либерализације у области трговине) у материјализовању идејног третмана региона од стране Аустралије и Јапана. Међутим, очекивање да ће ЕАС отворити простор за пуно аустралијско учествовање у источно-азијском пројекту, оно зашта се Јапан залаже још од средине 90-тих година прошлог века иницијативом за проширењем АСЕМ-а (Asia-Europe Meetings, АСЕМ) Аустралијом и Новим Зеландом, није реализовано. Ствар је остала на пуном уважавању међудржавне сарадње по питањима попут загађења или шверцовања дроге, док је све остало што би се тицало неке више матрице регионалне интеграције наишло на слаб одјек других азијских земаља (укључујући и Јужну Кореју).

### ЗАКЉУЧАК

У овоме моменту, за Источно-азијски регионализам се може рећи да је израз превалентности „идејне струје“ или визије ин-

36) Види Miyagi, T. „Post-War Japan and Asianism.“ *Asia-Pacific Review*, 13(2), 2006, стр. 1-15.

корпорирани у АСЕАН-у, то јест АПТ-у, а посредно и кинеског приступ кардиналним принципима, организационом устројству и институционалном испољавању самог региона. Овде се, наравно, мора напоменути и да је АСЕАН оптерећен и са одређеним „проблемима“ који могу мање или више утицати на успешност његове оперативности, што не мора да деградира његову позицију најприхватљивијег идејног модуса. У том смислу, принцип немешања у унутрашње послове држава чланица може утицати на степен регионалне кооперативности и интеграције који може бити досегнут, а жеља за стварањем регионалне заједнице ометена инсистирањем на неповредивости суверених права државе. Важна исходишна идејна тачка „АСЕАН погледа“ на будућност региона је, дакле, консензуално доношење одлука. Директна последица консензуалности је врло компликована процедура за увећање чланства саме организације, компликована у смислу да мора помирити понекад врло различите и ригидне ставове држава чланица, што директно сугерише одређени ниво инхерентне затворености, потешкоћа и „регулативне резервисаности“ по питању њене екстензије. Овоме треба додати и чињеницу да Кина и Јапан сматрају да АСЕАН (то јест АПТ) представља водећу организацију институционалног развоја источно-азијског регионализма. Ово имплицира да је, зарад очувања такве позиције, тешко очекивати подршку идеји широко заснованог региона. Исто тако, поред тога што је идеја конструкције „АСЕАН и АПТ заједнице“ изузетно снажна и што су АСЕАН и АПТ допринели повећању обима кооперативности и интензификацији осећаја регионалног припадништва и идентитета, овај се идентитет као, збир заједничких вредности и уверења, јако споро и „обазриво“ развија. Несумњиво је да таква констелација култивисања регионалне амалгамације има везе са „више него сложеним“ разликама као носећој карактеристици региона. У том смислу, отежавајућа нео-реалистички моменат би био пролонгирање антагонизма између две водеће силе региона- Јапана и Кине, мада је упућеност једне државе на другу све већа (Јапан је постао најважнији страни извор капитала и технологије за Кину, до је Кина за јапанске компаније постала круцијални производни простор). Из конструктивистичког ракурса, „прешироко“ постављена регионализација, карактеристична за ЕАС, би могла одвести ка суштински непроблематичној транс-регионализацији (Индија у Јужној Азији, Аустралија и Нови Зеланд у Океанији) али са потенцијалом за

још дубље повећање већ ионако сигнификантних интра-регионалних диспропорционалности као тежишног чворишта слабог ритма идеационог креирања регионалног идентитета.

**Djordje Stojanovic**

## **EAST ASIAN REGIONALISM: IDEATIONAL CONTEXT**

### **Summary**

*This paper assumes that regionalism is one of the most attractive issue of actual political thought, while the East Asian region is defined as the most interesting area of global economic and political reality. Unlike the old theory of regionalism, one of the most important aspects of the new theory of regionalism is a contestation of different ideas about the benefits arising out of the formulation of common regional goals, norms and values. Accordingly, the development of East Asian regionalism is characterized by two different sets of ideas and institutions based on them: (1) „ASEAN and APT vision“ - which is predominantly founded on the principles of limited regionalism; and (2) „APEC and EAS vision“ - which is predominantly founded on the idea of open regionalism. Because of the great cultural, economic, political, demographic and regional diversity, the long history of conflicts at intra-regional level and international level, and weak East Asian identity, the present regional situation is marked by prevalence of ASEAN and APT ideational alternative.*

*Key words: regionalism, regionalisation, East Asian region, new theory of regionalism, old theory of regionalism, globalization.*

### **ЛИТЕРАТУРА**

- Acharya, A. „Ideas, Identity, and Institution-Building: From the „ASEAN Way“ to the „Asia-Pacific Way.“ *The Pacific Review*, 10(3), 1997, стр. 319-346.
- Barnett, M. и Finnemore, M. *Rules for the World*. Cornell University Press, Ithaca, 2004.
- Camilleri, J. *Regionalism in the New Asia-Pacific Order*. Edward Elgar, Cheltenham, 2003.
- Dent, C. M. *East Asian Regionalism*. Routledge, London, 2008.
- Grieco, J. „Systemic Sources of Variation in Regional Institutionalization in Western Europe, East Asia, and the Americas.“ у Mansfield, E. и Milner, H. *The Political Economy of Regionalism*. Columbia University Press, New York, 1997, стр. 164-187.



- Farrell, M., Hettne B. и Langenhove, L. (yp.) *Global Politics of Regionalism: Theory and Practic.* Pluto Press, London, 2005.
- Katzenstein, P. и Shiraishi, T. (yp.): *Network Power: Japan and Asia.* Cornell University Press, Ithaca, 1997.
- Katzenstein, P. „Regionalism and Asia.“ *New Political Economy*, 5(3), 2000, стр. 353–368.
- Katzenstein, P. *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium.* Cornell University Press, Ithaca, 2005.
- Kim, S. „Regionalization and Regionalism in East Asia.“ *Journal of East Asian Studies* 4(1), 2004, стр. 39-67.
- Keohane, R. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy.* Princeton University Press, Princeton, 1984.
- Mansfield, E. D. и Milner, H. V. „The New Wave of Regionalism.“ *International Organization*, 53(3), 1999, стр. 589-627
- Miyagi, T. „Post-War Japan and Asianism.“, *Asia-Pacific Review*, 13(2), 2006, стр. 1-15.
- Maswood, S. J. *Japan and East Asian Regionalism.* Routledge, London, 2001.
- Pempel, T. J. *Remapping East Asia: The Construction of a Region.* Cornell University Press. Ithaca, 2005.
- Petri, P. „The East Asian Trading Bloc: An Analytical History.“ у Frankel, J. A. и Kahler, M. (yp.) *Regionalism and Rivalry: Japan and the United States in Pacific Asia.* University of Chicago Press, Chicago, 1993, стр. 21-48.
- Söderbaum, F. и Timothy M. Shaw (yp.) *Theories of New Regionalism.* Palgrave, New York, 2003.
- Taylor, P. *International Organization in the Modern World: The Regional and the Global Process.* Pinter, London, 1993.
- Wedgwood, R. „Regional and Subregional Organizations in International Conflict Management.“ у Crocker, C. A., Hampson, F. O. и Aall, P. (yp.): *Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict.* 1996, стр. 275-287.
- Wunderlich, J, *Regionalism, Globalisation and International Order: Europe and Southeast Asia.* Ashgate, Aldershot, 2007.

### Resume

*Nowadays it is possible to say that in East Asian regionalism the expression of prevalence in “ideological tendency” or vision is incorporated into the ASEAN, that is, APT, and indirectly there is also a Chinese approach to main principles, organizational structure and institutional establishment of this region. Here it is necessary to underline that the ASEAN is burdened with some certain “problems” that more and less might influence successfulness*

*of its functionality but does not mean degradation of its position as a most acceptable ideological modus. In this sense, a principle of non-intrusion into internal activities of a member-state might also influence a desired level of regional cooperativeness and integration and a tendency to create the regional community might be obstructed with insisting on inviolability of sovereign rights of the states. Therefore an important ideological point of "the ASEAN view" on future of the region is a consensual (consensus) decision bringing. A direct consequence of the consensus is a very complicated procedure regarding the increase of the number of the member-states of this organization. It is complicated in the meaning of the need to harmonize sometimes very different and rigid views of the member-states, which directly reflects a certain level of inherent self-sufficiency, obstacles and "regulative caution" in relation to its extension. It is necessary also to add to this a fact that China and Japan consider the ASEAN (or APT) to represent a leading organization of institutional development of East Asian regionalism. It implies that, in order to preserve such position, it is difficult to expect its support to an idea of the establishment of a broader concept of the region.*

---

Овај рад је примљен 16. октобра 2010. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. новембра 2010. године.